

ԾՆՈՐՀՔ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԳԱԼՈՒՍՏՅԱՆ

ԱՍՏՎԱԾԱԾՆՁԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲԵՐ*

13. Ա Հ Ա Ր Ո Ն

Երեց եղբայրը Մովսեսի և առաջին քահանայապետը Հին Կտակարանի: Աջակիցը և խոսնակը եղավ Մովսեսին մինչև իր մահը: Այս աջակցությունը խորհրդանշական ձևի տակ ի հայտ կուգա, երբ Մովսես լեռան վրա կադրթե բազկատարած, վարը պատերազմող բանակի հաջողության համար: Ահարոն անոր հոգևոր ձեռքերը վեր բռնողներեն մեկն է (Ելք. Ժ 10—12): Ինք և իր զավակները ժառանգականորեն ստացան քահանայությունը Աստուծոմե, Մովսեսի կողմն հատուկ օրհնությամբ, օծումով և քահանայական զգեստավորմամբ:

Կրավորական է Ահարոնի գլխադիրը: Որքան գործակից է լավ և վեճ մպատակներու, նույնքան հակամետ է գործիք դառնալու չար ույծերու ձեռքը, գրեթե բոլոր քահանաներու պես: Իր մասին չորս գլխավոր միջադեպներ պատմված են ս. Գրքի մեջ. երկուքը դրական և երկուքը ժխտական, որոնք զիրար կհերքեն և մեջտեղ կըմնա չեզոք Ահարոնը, որ կարբանա ոչ այնքան իր անձնական գործերով, որքան ծիսական սրբագործությամբ:

Դրական դրվագներեն առաջինը այն է, որ վեճ եղավ թե ինչո՞ւ Ահարոն պետք է լինի քահանայապետ և ոչ ուրիշ մը: Աստուծո հրամանով Իսրայելի տասներկու ցեղերեն յուրաքանչյուրին անուանով գավազան

մը դրվեցավ անապատի մեջ կառուցված վրանե սրբարանին մեջ, որ կկոչվեր «վկայության խորան»։ ասոնց մեջ էր նաև Ահարոնի գավազանը: Որուն գավազանը որ ծաղկեր, ան պիտի ըլլար քահանայապետ: Հաջորդ օրը երբ խորան մտան, տեսան որ «Ահարոնի գավազանը դալարած էր, շառավիղ արձակած, ծաղկած և պտուղ տված էր» (Թիվք. ԺԷ 1—8): Երկրորդ. ժողովուրդը ապստամբեցավ Մովսեսի և Ահարոնի դեմ: Աստված գայրացավ և աստակիչ ժանտախտ դրկեց ժողովուրդին մեջ: Մովսես անմիջապես հրամայեց Ահարոնին. «Առ բուրվառդ, մեջը կրակ դիր սեղանեն, վրան խունկ լեցուր, և շուտով մտիր ժողովուրդին մեջ քավելու համար» անոնց մեղքը: Եվ արդարև. Ահարոն «եկավ ու կեցավ ողջերուն և մեռելներուն միջև և կանգ առավ աստակումը» (Թիվք. ԺԶ 43—48):

Իսկ ժխտականներեն՝ հանրաժանոթ է իր տկարությունը, որ չդիմանալով ժողովուրդի ճնշումին՝ տեղի տվավ և անոնց համար Ոսկե Հորթը շինեց և երկրպագություն ըրին անոր, այսպես կամակատար գործիք դառնալով Աստվածաշունչի մեջ ներկայացված մեծագույն մեղքերեն մեկին: Երկրորդ՝ միացավ իր քոռ Մարիամին, որ կնախանձեր Մովսեսի, անոր ժողովրդականությանը և բարձր դիրքին համար ու բամբասեցին Մովսեսը և ուզեցին կոտորել անոր վարկը ժողովուրդի աչքին: Երկու պարագային ալ թեթև պատիժներով ազատեցավ Ահարոն, պարզապես չարությանց նախաձեռնողը ինք եղած չըլլալուն, և գրեթե հակամայս

* Ծարուհակված «Էջմիածին» ամսագրի 1977 թվականի № № Է—ԺԱ-ից, 1978 թվականի № № Ա—Գ-ից և 1979 թվականի № № Բ-ից և Դ-ից:

համակերպած լինելուն համար: Արժանի չեղավ Ավետյաց երկիր մտնելու: Մեռավ 120 տարեկանին: Լատինք՝ հուլիս 1-ին կհիշատակեն զայն:

14. ԵՂԻԱԶԱՐ

Որդի և հաջորդը Ահարոնին իբրև երկրորդ քահանայապետը: Իր մասին ակնբախ դրվագներ չկան ս. Գրքին մեջ. հասարակ քահանայապետն է ան, իր ընթացիկ գործերով զբաղված: Սովորական պարտաճանաչ քահանան է որ կթալե իրեն համար սահմանված ճամբայեն առանց աչ կամ ձախ շեղելու: Գործակցեցավ Հեսուին, որուն հետ միասին մտավ Ավետյաց երկիրը, զոր բաժնեցին Իսրայելի տասներկու ցեղերուն մեջ: Հույներ կհիշատակեն զայն իր որդիին և հաջորդին՝ Փենեես քահանայապետին հետ սեպտ. 2-ին: Լատինք՝ չունին: Մենք՝ նախահարց հետ:

15. ՀԵՍՈՒ

Գործակիցը և հաջորդը Մովսեսին, իբրև առաջնորդը Իսրայելի: Իր մասին ըսված է. «Մարդ մը որուն մեջ (Աստուծո) Հոգին կա»: Մովսես «իր ձեռքը անոր վրա դրավ» ու իր հաջորդը կարգեց զայն, տալով «իր փառքեն» մաս մը անոր: Հեսու Մովսեսի գորապետն էր անապատներու պատերազմներու ընթացքին: Ինքն է որ առաջնորդեց Իսրայելը խոտաքցյալ երկիրը, գրավեց, զայն, բաժնեց երկիրը Իսրայելի տասներկու ցեղերու մեջ և տեղավորեց զանոնք իրենց հողերուն վրա:

Հիսուսին նմանակն էր թե՛ անունով և թե՛ գործով: Հիսուս անունը հունական ձևն է եբրայական ՀԵՍՈՒ կամ ԵՇՈՒ անունին: Ամբողջ գիրք մը հատկացված է Հեսուի գործունեության և հաղթանակներուն Աստվածաշունչին մեջ, և կկրե իր անունը:

Աստվածաշունչի ամենեն առաքինի և կորովի դեմքերեն մեկն է Հեսու: Նման է Հովսեփին, իր կատարելությամբ և Աստուծո հանդեպ ցույց տված անաչալը հավատարմությամբ: Երբ վերջին պատվերները կուտա իր ժողովուրդին և կհորդորե զանոնք մշտապես հավատարիմ մնալ Աստուծո, կեզրակացնե. «Ես և իմ տունս Տեքր պիտի պաշտենք» դուք ինչ ալ ընեք:

Ապրեցավ 110 տարի: Հույնք և լատինք կհիշատակեն զայն սեպտ. 1-ին: Մենք՝ նախահարց հետ:

Գլուխ չորրորդ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐ

Հեսուի հաջորդները, որոնք կանչվեցան կատարելու Իսրայելի ժողովուրդը, կոչվեցան ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐ. որովհետև իրենց գլխավոր պաշտոնը այդ իսկ էր. լսել և կարգադրել իրենց ժողովուրդի դատերը և ամեն տեսակ խնդիրները: Ասոնց պատմության և գործունեության հատկացված է Աստվածաշունչի յոթներորդ գիրքը, որ կկրե անունը անունը, ԳԻՐԲ ԴԱՏԱՎՈՐԱՑ: Ասոնցմե հիշված են 15 անուններ, որոնք դատեցին և կատարեցին Իսրայելը 1400—1100 թվականներուն, նախ քան Քրիստոս:

Երբ իսրայելացիք տեղավորվեցան Քանան երկրին մեջ, բնականորեն սկսան հարաբերություններ մշակել բնիկներու հետ. «Անոնց աղջիկները իրենց կնության առին, և իրենց աղջիկները անոնց տղաքներուն տվին. և գործեցին ս. գրական չափանիշներով ծանրագույն մեղքը. «պաշտեցին անոնց աստվածները» (Դատ. Գ 6): Այս հիմարությունը՝ ըրին իսրայելացիներ, որովհետև հեթանոսական կրոնները ավելի դյուրին կիրարկելի էին. բարոյական բարձր պահանջներ չունեին. ընդհակառակը իրենց անբարո սովորություններով ավելի կխոսեին մարդկային մարմնական բնագոյներուն և կենդանական բնության:

Այս շեղումներով իսրայելից բնականաբար բեկանած կյուլալին պայմանները այն ՌԻՒՏԻՆ, զոր կնքած էին իրենց Աստուծոյն հետ: Ու այս իսկ պատճառով Աստուծո բարկությունը կորոնքներ անոնց այս անհավատարմության վրա և կդադրեր անոնց «Տեք» ըլլալը: Ու առանց Աստուծո Տիրության այս ժողովուրդը դյուրին որս կըլլար դրացի վայրագ ցեղերուն, որոնք համեմատաբար ավելի զորավոր էին իրենցմե, և որոնցմե ոմանք ունեին մինչև իսկ «երկաթե կառքեր», որոնք կհամապատասխանեին այսօրվան «թանք»ներուն:

Աստուծոմե հեռանալն հետո երբ թշնամիի՛ ձեռքը կհյնային և կկեղեքվեին, այն ատեն իրենց միտքը կուգար իրենց հզոր Աստվածը. «կաղաղակեին» Անոր. ու Աստված «փրկիչ» մը կհաներ իրենց մեջեն, որուն վրա «Աստուծո Հոգին կխաղար». գլուխը կանցներ իր ժողովուրդին, և պատերազմով կազատագրեր իր երկիրը օտար ոտնձգություններեն: Երկիրը որոշ ատեն մը խաղաղություն կվայելեր, ու այս ազատարարը «Կդատեր Իսրայելը» մինչև իր մահը: Այս ազատարարներն են «դատավոր» կոչվածները: Ու ԴԱՏԱՎՈՐԱՑ ԳԻՐԲԸ իր

մեջ կրովանդակե այս բարոյական մակընթացություններու և տեղատվություններու պատմությունը:

Դատավորներէն չորսը միայն անցած են տոնացույցի, որոնք արդարեւ կկազմեն նշանավորագույնները գրքին մեջ հիշված 15 անուններուն: Այս չորսը հիշված են նաև Երրայեցվոց թուղթի ԺԱ գլուխին մեջ թշվաճ հավատքի նշանավոր հերոսներուն մեջ: Մենք առաջ պիտի բերենք զանոնք ոչ թե տոնացույցի՝ այլ Դատավորաց գրքի մեջ հիշված կարգով:

16. ԲԱՐԱԿ ✓

Իրականին մեջ դատավոր մը չէ Բարակ. այլ՝ զորավարը օրվան դատավորին, որ ԿԻՆ մըն է, ԴԵՖՈՎՐԱ անունով: «Նա կդատեր Իսրայելը այն ժամանակ... և Իսրայելի որդիները անոր կերթային դատաստանի համար» (Դատ. Դ. 4—5): Այս կինը իբրեւ «մարգարէութի» և իբրեւ խորպէս հայրենասէր ու կրոնասէր անձնավորություն մը, ամեն իրավունք ուներ տոնացույցի անցնելու. բայց չէ անցած, հավանաբար այն պարզ պատճառով. որ ցարդ հիշվածները և ասկէ հետո հիշվելիքները համախմբված են «ՆԱԽԱՀԱՅՐԵՐ» մակդիրին տակ, որոնց մաս չէր կրնար կազմել ինք բնականաբար, ու եկեղեցին մեզի անծանօթ պատճառներով մոռցած է «ՆԱԽԱՀԱՅՐԵՐ» անվան ներքև հիշատակություն մըն ալ տնօրինել իր տոնացույցին մեջ:

Բարակը գործի գլուխը կանչողը, ներշնչողը և առաջնորդողը Դեբովրան է. ու Բարակի պատասխանին մեջ է իր տկարությունը և կախումը այս կնոջմէ. «Եթէ ինձի հետ պատերազմի գաս, կու գամ. այլապէս՝ չեմ գար»: Դեբովրա համաձայնեցաւ ընկերանալ Բարակին. «Բայց գիտցած եղի որ կնոջ ձեռքով» պիտի կնքվի պատերազմի ճակատագիրը, ըսաւ անոր: Արդարեւ այդպէս ալ եղաւ: Երբ Բարակ Թափոր լեռնէն հանկարծ ինկաւ իր տասը հազար զորքով թշնամիին վրա, որ ուներ «իննհարուր երկաթեղէն կառքեր», Աստված «զարհուրեցուց» թշնամին, որուն զորավարը, Միաբաւ, կառքէն իջաւ և սկսաւ փախչիլ հետիոտն և ապաստանեցաւ վրանին ներքև Հայել անուն կնոջ մը, որ զինք սպաննեց վրանի ցիցով...: Դեբովրա, որ գորկ չէր նաև բանաստեղծական շնորհէ, հորինեց հոյակապ երգ մը, ուր պատկերաւից կերպով կներկայացվի ազատագրական այս պայքարը (Դատ. Ե գլուխ):

Բարակին գլխավոր առաքելությունը կը

կայանա ընդառաջելուն մեջ Տիրոջ հոգիով լեցված կնոջ մը ձայնին—որուն մեջ կրցաւ լսել Աստուծո և իր ժողովուրդին ձայնը, և ի պատ դնելէ հետո իր մարտական կարողությունը իր ժողովուրդի ազատագրման և Աստուծո փառքին, անշուշտ քաշվեցաւ հրապարակէն իր անհատական կյանքը շարունակելու համար իբրեւ սովորական մահկանացու:

17. ԳԵՂԵՈՆ ✓

Տիրական դեմքն է Դատավորաց շրջանին: Իրեն ընծայված են երեք գլուխներ—Զ, Է, Ը—Դատավորաց գրքին:

Այս անգամ Իսրայել ինկած է տիրակալության ներքև մադիամացի կոչված վաշկատուն ժողովուրդի մը, որ մարախի պէս կուտէ ու կավերէ երկիրը: Աստուծո հրեշտակը երբ կերևի Գեղեոնին, անոր հանձնելու համար ազատագրական սուրբ գործը, ան զբաղած է իր արտին մեջ ցորեն ծեծելով, որպէսզի նախ քան մադիամացվոց գալը գոնէ քչիկ մը ուտելիք ապահոված ըլլա իր ընտանիքին: Հրեշտակը կողջունէ զայն. «Տեր ընդ քեզ, հզոր զորութեամբ» բանաձևով: Գեղեոնին պատասխանը դառն է և իրապաշտ.

— Եթէ Տերը մեզի հետ եղած ըլլար, ուրկէ՞ պիտի գային այս չարիքները մեր գլխուն:

— Գնա քու այդ զորութեամբդ և իրկէ իսրայելացիները մադիամացիներէն. ես եմ որ կղրկեմ քեզ. կհաստատե հրեշտակը:

— Խնդրեմ, Տեր, ես ինչպէ՞ս կրնամ փրկել Իսրայելը, երբ իմ գերդաստանս տկարագույնն է Մանաւեի ցեղին մեջ, ու ես՝ կրտսերագույնը ընտանիքիս:

— Ես քեզի հետ պիտի ըլլամ, և դուն մադիամացիները պիտի զարնես մեկ մարդու պէս, պատասխանեց խոսակիցը:

— Եթէ իրապէս շնորհ գտա քու առջև պիտի խնդրեմ, որ նշան մը տաս ինձի, թե արդարեւ Տիրոջ կողմէ դրկված ես: Խնդրեմ սպասե՛ աւստեղ, մինչև երթամ և իմ ընծաս բերեմ քեզի, ըսաւ Գեղեոն:

— Կսպասեմ քեզի, ըսաւ հրեշտակը:

Երբ Գեղեոն վերադարձաւ միսի և բաղարջ հացի իր նվերներով, հրեշտակը ըսաւ:

— Դի՛ր այդ բերածդ սա քարին վրա. ու ձեռքի գավազացով՝ հալաւ ընծային, որ կրակ առաւ ու այրեցաւ: Այդ կնշանակէր որ Աստված ընդունած էր Գեղեոնի նվերը, ու հրեշտակը աներևութացաւ:

Գեղեոն տեղվույն վրա Աստուծո սեղան շինեց ու զայն կոչեց «Տիրոջ խաղաղու-

թյունը» որովհետև իր ժամանակին այն գաղափարը կտիրեր, որ եթե մեկը գերբնական էակ մը տեսած ըլլար, անպատճառ պիտի մեռներ. ինք տեսած էր ու չէր մեռած:

Իր փրկարար գործունեությունը սկսավ Գեղեճն նույն գիշերն իսկ: Քանից իր քաղաքի Բահադի սեղանը: Հաջորդ օրը երբ հասկցվեցավ, որ Գեղեճն էր այդ գործին հեղինակը, քաղաքի բնակիչները հորմեն պահանջեցին Գեղեճնը մեղցնելու համար: Հայրը խորագետ դարձվածքով մը պաշտպանեց իր տղան.

— Ձեզի՞ մնացած է Բահադին պաշտպանությունը, եթե Բահադ իրապես աստված է, ու եթե մեկը կործանած է իր քաղաքը, թող ինք առնէ իր վրեժը, թող ինք մեղցնէ իր սեղանին կործանիչը...:

Մարդիկը համոզվեցան:

«Աստուծո Հոգին զորացուց Գեղեճնը»: Հնչեցուց ապստամբության փողը, կոչ ուղղեց իր ժողովուրդին, որ հայրենիքի ազատագրության համար կռվի ուղղուներ իր շուրջը հավաքվին: Երեսներկու հազար հոգի համախմբվեցան իր մոտ:

— Ասոնք շատ են, ըսավ Տերը. հետո պիտի պարծենաք որ ձեր ուժով հաղթանակը տարիք: Ըսէ հավաքված բազմության, ով որ իր արտին մեջ վախ ու մըտքին մեջ հոգ ունի թող հեռանա: Քսաներկու հազար հոգի մեկնեցան:

— Մնացած տասը հազարն ալ շատ է, ըսավ Տերը. ջուր խմելու տար ասոնք, ով որ գետին պառկելով կիսնէ ջուրը, տուն դրկէ զանոնք. անգգույշ և անշրջահայաց մարդիկ են անոնք: Իսկ անոնք որ ափով կիսնէ ջուրը, քովը պահէ զանոնք. արթուն մարդիկ են: Այս գտտմեն հետո մնացին 200 հոգի միայն: Գեղեճն այս գումղով, գիշեր ատեն, ռազմական խորագիտությամբ սարսափ և շփոթ ձգեց թշնամի բանակին մեջ, որոնք սկսան զիրար կոտորել և ի վերջո խոճապահար փախան: Գործին մնացյալ մասը լրացուցին իր մյուս ցեղակիցները, թշնամիի փախուստի ճամբուն վրա:

Գեղեճնի մեջ ալ տիրող ոգին համեստությունը և խոնարհությունն էր, որ երեսավ նախ իր կոչումի ընթացքին, երբ խոստովանեցավ որ ինք հարմարագույն անձը չէր ազատագրական նոր շարժումին գլուխը անցնելու: Երկրորդ Եփրեմի ցեղին հետ ունեցած խնդրո մը առթիվ, երբ այս վերջինները իր դեմ զայրացած էին որ զիրենք չէր կանչած պատերազմի սկիզբը: Գեղեճն չուզեց չափվի խնդրահարույց այս մարդոց հետ, այլ լուծության մատնեց զա-

նոնք իր ըրածը ստորագնահատելով և անոնցինը բարձրացնելով.

— Իմ ըրածս ոչինչ է ձեր սխալագործությանց բաղդատմամբ, դուք եք որ սպաննեցիք Մադիամի իշխանները, որոնք արդարև իրենց փախուստի ընթացքին Եփրեմի սահմաններեն ուզած էին խույս տալ, բայց բռնված և սպաննված էին:

Սակայն իր խոնարհության և Աստուծո հանդեպ ունեցած մեծ վստահության լավագույն փաստը երրորդ պարագայի մը մեջ երևան կուգա: Այս փառավոր հաղթանակեն հետո՝ իսրայելացիներ ի նշան երախտագիտության՝ պատգամավորություն մը դրկեցին Գեղեճնին և ըսին.

— Իշխե մեր վրա դուն և քու սերունդդ հորդվոց որդի:

— Ոչ ես կիշխեմ ձեր վրա և ոչ ալ որդիներս պիտի իշխեն. այլ՝ ՏԵՐԸ ՊԻՏԻ ԻՇԽԵՆ ձեր վրա, ըսավ Գեղեճն (Դատ. Ը 23): Հույնք սեպտ. 26-ին. լատինք՝ սեպտ. 1-ին: Մենք՝ նախահարց հետ:

18. ՀԵՓԹԱՅԵ

Իր օրով իսրայելացիներ ինկած են լուծին տակ ամսունացի կոչված ժողովուրդին, նախաբնիկներն էին ներկա Ամման քաղաքին: Անոնց լուծեն ազատագրվելու գործին հրավիրվեցավ Հեփթայե, զոր Աստվածաշունչը կներկայացնէ իբրև «Այդ հզոր գործությամբ, և նա որդի կնոջ պոռնկի» (Դատ. ԺԱ. 1), այսինքն թեև ուժեղ ռազմիկ մըն էր, բայց միաժամանակ ապօրեն ծնունդ ունեցած էր, որուն մեջ բնականաբար ինք ունէ հանցանք չունէր: Այս պատճառով Հեփթայեի խորթ եղբայրները վատրած էին զայն տունեն և զրկած հորեմական ժառանգութենէ և ոչ որ պաշտպան կանգնած էր իրեն հանդեպ գործված այս անիրավության դեմ: Հեփթայե լեռ ելած և անիշխանական մը դարձած էր, որուն շուրջ կհավաքվեին ամեն տեսակ մարդեր, որոնցմէ գունդ մը կազմելով դարձած էր նշանավոր սապատակ և քաջ կովոդ:

Իսրայելացիներ երբ նեղ դրության մատնվեցան և զորապետի մը պահանջքը զգացին թշնամիին դեմ մարտնչելու համար, իրենց միտքը եկավ Հեփթայե, որուն մարդ դրկեցին ըսելու.

— Եկուր և մեզի գորավար եղիր պատերազմելու համար ամսունացիներու դեմ: Հեփթայե պատասխանեց.

— Դուք չէի՞ք զիս արհամարհողները և հորս տունեն վտարողները: Հիմա որ նշողության մատնված եք, ինձի՞ կդիմեք:

— Այո, ճիշտ այդ պատճառով քեզ ե-

կանք արդեն. նեղության մեջ ենք. եկուր մեզի հետ և պատերազմե՛ն ամմոնացիներու դեմ. և իշխող եղիր մեր վրա: Ըսել ուզեցին. մենք քու ծագումդ մոռցած ենք և կը-գնահատենք ուղղակի կարողություններդ. դուն ալ մոռցիր մեր երբեմնի անտարբերությունը քեզի պաշտպան կանգնելու և լսե ժողովուրդիդ ձայնը և մեզի հետ եկուր: Հեփթայե ըսավ.

— Եթե Աստված մատնե ամմոնացիները իմ ձեռքս պիտի ընդունի՞ք զիս իբրև ձեր իշխանը: Մարդիկ երդումով խոստացան ընդունիլ:

Հեփթայե անցավ բանակին գլուխը. բայց իբրև կոիվներու մեջ եփած մարդ և լավ վարչապետ նախ փորձեց խնդիրը հարթել առանց պատերազմի: Պատգամավորությունը դրկեց ամմոնացիներուն և զանոնք հաշտության և համերաշխության հրավիրեց: Ամմոնացիք մերժեցին: Այն ատեն Հեփթայե այս իմաստով արտահայտվեցավ.

— Արյուն ձեր ի գլուխ ձեր. մենք ձեզի վնաս հասցուցած չունինք, բայց դուք մեզի դեմ չարիք գործեցիք և ձեր նպատակն է՝ շարունակել զայն. թող Աստված ըլլա մեր դատավորը:

«Եվ Աստուծո Հոգին Հեփթայեի վրա եկավ». ու ամբողջ ույծով ինկավ ամմոնացիներու վրա. «մեծամեծ հարվածներ տվավ անոնց» ու հալածեց իր երկրին սահմաններէն:

Սակայն այնպես կերևի թե որքան փորձ էր Հեփթայե կոիվներու մեջ, նույնքան անփորձ էր կրոնքի մեջ, բայց անկեղծ՝ Աստուծո հանդէս:

Պատերազմէն առաջ, Աստուծո մեծագույն շնորհ մը ըրած ըլլալու միտքով, Հեփթայե ուխտած էր, որ եթե պատերազմէն հաղթական վերադառնա, Աստուծո պիտի զոհեր իր տունէն առաջին անգամ իր դեմ ելնողը: Որքան ալ անխոհեմ թվի նման ուխտ մը, մյուս կողմէն սակայն կհայտնաբերե Հեփթայեի այն համոզումը թե հաղթություններ Աստուծո պարգևներն են, ու ինք պատրաստ է ընելու գերագույն զոհողությունը այդ շնորհին արժանանալու համար: Պատերազմէն վերադարձին, իր չար բախտէն, անոր դեմ առաջին անգամ ելլողը եղավ իր մեկ հատիկ դուստրը, որ պարսխումքի մը գլուխ անցած երգով ու թմբուկով իր հայրը դիմավորելու կելլեր: Աստվածաշունչի ամենէն արտաճմիկ տրամներէն մեկն է սա, որ իր արժանի եղերականությամբ և ժուժկալությամբ ներկայացված է, և զոր դժվար է կարդալ առանց մարդկային խոր հուզումի:

Հեփթայե հարկադրվեցավ հարգել իր

խոստումը. զոհեց իր դուստրը, ու այդ կերպով որքան ալ եղերաբախտ հայր մը եղավ, սակայն մյուս կողմէն հաստատեց իր վճռականությունը և հավատարմությունը կատարելու գերագույն զոհողությունը իր Աստծուն համար:

Մյուս եկեղեցիները չեն հիշատակեր:

✓19. ՍԱՄՍՈՆ

Առասպելական հերոսը, որ անհավասար պայքարը մղեց, ԱՌԱՆՁԻՆՆ, և տարիներով, իր ժողովուրդի նոր մեկ թշնամիին դեմ:

«Իսրայելացիներ կրկին մեղանչեցին Աստուծո առջև, և Տերը մատնեց զանոնք փղշտացիներուն ձեռքը»: Այս նախաբանով կսկսի Սամսոնի վեպը, որ կարճ պատմըվածքներու գրականության մեջ գլուխգործոց մըն է, իր պարզությամբ, իրապաշտությամբ և գրավչությամբ: Աստվածաշունչին մեջ արդարև կան մեզի ծանոթ գրական գրեթե բոլոր սեռերէն բազմաթիվ էջեր, որոնք իրավամբ անմրցելի կմնան համամարդկային գրականության իրենց համապատասխան սեռերուն մեջ, ըլլան անոնք բանաստեղծություն, իմաստասիրություն, բայց մանավանդ պատմողական գրականություն: Մենք այս մարզին մեջ արդարություն պիտի չկարենանք ընել Սամսոնի վեպին, որ կգրավե Դատավորաց գրքի ԺԳ—ԺԵ գլուխները, քանի որ հարկադրված ենք տալ անոր մասին այնտեղ պատմվածներուն լոկ կմայրը:

Աստվածային խոստումի զավակ է Սամսոն, և մորը որովայնէն կընծայվի Աստուծո: Երբ ծնավ և սկսավ աճիլ, «Աստուծո հոգին ալ սկսավ շրջիլ անոր հետ»:

Իր սխրագործությունները սկսան, երբ սիրահարեցավ փղշտացի աղջկան մը: Ծնողքը բնականաբար համամիտ չեղան այս ամուսնության, որովհետև «Զէին գիտեր թե Տիրոջմէն էր ապիկա, որպէսզի հատուցում պահանջէ փղշտացիներէն» (Դատ. ԺԴ 4): Իրերը ինքնաբերաբար այնպես բերին, որ վրիպի այս ամուսնությունը և առիթ տրվի Սամսոնի բազմաթիվ փղշտացիներ սպաննելու և կրակի տալու անոնց հունձքերը: Արդեն Սամսոն ինք չէ որ կծրագրէ իր սխրագործությունները, այլ դէպքերը այնպես կբերեն, որ ինք հարկին տակ գտնվի փղշտացիներ փճացնելու: Օրինակ երբ փղշտացիք փորձեցին ձերբակալել զինք, իշու ծնոտով մը ավելի քան հազար մարդ սպաննեց: Նման պարագաներուն ս. Գիրքը կկրկնէ. «Եւ յաջողեցաւ ի վերայ նորա Հոգի Տեառն». այդ Հոգիէն

գործություն առած կգործեր իր նախնիքները:

Ի վերջո ինչպիսի Դալիլա կոչված կնոջ մը ծողակին մեջ, որ իրմե կորզեց իր գերբնական ուժին գաղտնիքը: Սամսոն չհիմանալով անոր թախամանքներուն, որոնցմով «հոգնեցուց զինքը մինչև ցմահ», ըսավ ամեն բան. «Ածելի չէ դպած իմ գլուխս. որովհետև ես Աստուծո նվիրյալ մըն եմ իմ մորս որովայնէն»: Ու երբ քնացած պահուն կտրվեցան իր մազերը, «սկսավ թռչնիլ Սամսոն և մեկնեցավ անկե իր գործությունը»: Երբ արթնցավ՝ զգաց, որ «Տերը հեռացեր էր իրմե»: Սամսոն, Ավետարանի բացատրությամբ, իր «արքությունը շունչուն տված էր, և իր մարգարիտները խոզերուն առջև նետած էր»: Փղշտացիները ձերբակալեցին զայն. աչքերը փորեցին և բանտ նետեցին, ուր ցորեն կաղար:

Բանտի մեջ «մազերը սկսան վերստին բուսնիլ»: Ու երբ փղշտացիներ զինք թատրոն բերած էին իրմով զվարճանալու համար, կուրացած Սամսոն ըսավ պատանհին, որ իր ձեռքեն բռնած էր. «Մոտեցուր զիս շենքի գլխավոր սյուններուն»: Եվ ապա «Աղաղակեց Աստուծո և ըսավ. հիշե զիս, Տեր, և գորացուր զիս վերջին անգամ ըլլալով»: Ու իր վերստացած ուժով խախտեց սյունները և փուլ եկավ շենքը: «Իր մահով շատ ավելի մարդ մեղուց Սամսոն, քան իր կենդանությանը»:

Արդարև հակասությանց մարդը եղավ Սամսոն. ծնավ իբրև «Ուխտավոր Աստուծո» սակայն իր կյանքը անտրբ շրջանակներու մեջ անցուց:

Երբ Աստուծո հոգին տիրանար անոր, իսկապես հոգևոր մարդ կդառնար. սակայն միշտ մնաց մարմնի ցանկություններու ներքև:

Գերմարդկային ուժի տեր էր. սակայն չկրցավ փորձությանց հաղթահարել:

Ոչ մեր արդի չափանիշներով և ոչ ալ Ավետարանի լույսին տակ պիտի դատենք Սամսոնը. այլ՝ ժամանակի չափանիշներով և իր «գոյության պատճառով»: Իր ժամանակի աստվածային պատգամներեն մեկն էր. «Միբեցես զբարեկամս քո, և ատեցես զթշնամիս քո». կամ «Ակն ընդ ական և ատամն ընդ ատաման»: Սամսոն իր կյանքը նվիրած էր այս պատվերներու գործադրության:

Բաց աստի, իր ժամանակին—և բոլոր ժամանակներուն—գերագույն մեղքն է կոստատությունը, որ պետք չէր թափանցեր գեթ Աստուծո ժողովուրդին մեջ, ի գին ամեն զոհողությանց: Սամսոն «անթլպատ»-

ներուն և կոստատությունն դեմ կպայքարեր անխնա կերպով:

Սամսոնի «գոյության պատճառը» սա եղած էր. «Նա պիտի սկսի փրկել Իսրայելը փղշտացիներու ձեռքեն»: Արդարև «ԱԿՍԱԿ» Սամսոն ազատագրական այս տրբ գործին. ու եթե չկրցավ ավարտել զայն, գեթ կոտրեց թափը թշնամիին՝ ավելի թափանցելու իր երկրին ու ժողովուրդին մեջ. գեթ պայքարի ու դիմադրության ոգին վառ պահեց իր ժողովուրդին մեջ և օրինակ հանդիսացավ Սավուլին և Դավիթին, որոնք ի վերջո հաջողությամբ պսակեցին իր «սկսած» գործը: Սամսոն ոչ միայն ռաֆիկրան այլ նաև նահատակը եղավ ազատագրական այս պայքարին:

Մյուս եկեղեցիները չեն հիշատակեր:

20. ԴԱՎԻԹ ԹԱԳԱՎՈՐ

Սամսոնով վերջ կգտնե շարքը մարտական դատավորներու: Ասոնց կհաջորդեն Իսրայելի թագավորաց շրջանը: Կրնայինք նոր գլուխ բանալ այստեղ «Թագավորներ» վերտառությամբ: Սակայն մեր օրացույցին անցած է լոկ մեկ թագավոր, թեև ս. Գրքին մեջ կային առնվազն երկու երեք շատ բարեպաշտ թագավորներ, որոնք կրնային մեր տոնացույցին ալ անցնիլ ինչպես անցած են մյուս եկեղեցիներու տոնացույցին: Օրինակ Եզեկիս բարեպաշտ թագավորը, որուն մասին ս. Գիրքը բարձրագույն գովեստներով կարտահայտվի ըսելու աստիճան. «Տիրոջ առջև ուղիղ ընթացք ունեցավ, իր նախնիքին Դավիթին պես. և անկե հետո իր նմանը չունեցավ Հրեաստանի թագավորներուն մեջ, ոչ ալ իրմե առաջվաններուն մեջ» (Դ. Թագ. ԺԸ 3—5): Ուրիշ բարեպաշտ թագավոր մըն է Հովսիա, որուն մասին ևս միևնույն գովեստները կը տրվին:

Նկատի ունենալով որ Իսրայելի ավելի քան 40 երկնյուղ թագավորներեն լոկ Դավիթ անցած է օրացույցի, ուստի նախ քան ՄԱՐԳԱՐԵՆԵՐՈՒ հաջորդ խոմբին անցնիլ կուգենք Հին և Նոր Իսրայելի ՆԱԽԱՀԱՅՐԵՐՈՒ հատկացված այս գլուխը փակել Դավիթով, որ հարմարագույն օղակն է երկու խոմբերուն միջև, որովհետև արդարև թե՛ «ճահապետ» մը և թե՛ «մարգարե» մըն է ան, ինչպես կհաստատեն Պետրոս առաքյալ (Գործ. Բ 29):

Դավիթ զազաք մըն է Աստվածաշունչին մեջ և գրեթե ամենեն բազմաշնորհ անձը Մովսեսի հետ: Վերջինին պես՝ հանգամանորեն տրված է նաև Դավիթի կյանքը և՛ գործը վերոհիշյալ գիրքերուն մեջ, որոնց

գրեթե կեսը հասկացված է իրեն: Այնպես որ մեր ընկերքը պիտի ըլլա փոքր անոթի մը մեջ համադրել անոր ծով կյանքը:

Դավիթի կյանքին վարագույրը կբացվի իր օծումով իբրև թագավորացու Իսրայելի. «Եվ Տիրոջ Հոգին խաղաց Դավիթի վրա այն օրեն սկսյալ» (Ա. Թգ. ԺԶ 13): Այդ պահուն իսկ ան կներկայացվի իբրև երիտասարդ մը, «որ գիտե սաղմոս, իմաստուն և պատերազմիկ մարդ մը, հաճախելու և ճարտարաբան, պայծառ աչքերով և գեղեցիկ տեսքով, և Աստված անոր հետ» (Ա. Թգ. ԺԶ 18 Բղդ. ԺԶ 12): Այս քանի մը բառերը մեզի կու տան Դավիթի ֆիզիքական, իմացական և հոգեկան պատկերը: Այս երեք մարզերուն մեջ ալ գերազանց եղած է Դավիթը:

Ամենեն առաջ ան մեզի կներկայանա իբրև ուժեղ, անվախ ու քաջակորով հովիվ մը, որ իր ընտանիքի հոտը պաշտպանելու համար արջերու և առյուծներու դեմ կելլե: Ոչխարներու համդեպ ցույց տված այս անձնորդի հոգածության համար Աստված կանչեց զինքը իր ժողովուրդի հովվության, ըստ ավետարանական սկզբունքին, թե «ով որ պզտիկ գործերուն հավատարիմ է, մեծերուն մեջ ալ հավատարիմ պիտի ըլլա»: Իր քաջության և անվախության կողմն է ճակատիլը Գողիաթին հետ: Սափուղ թագավոր երբ իր մտահոգությունը կհալսեն այս կոնկրետ համար, Դավիթ կպատասխանե. «Ծառադ առյուծ և արջ սատկեցուցած է. այս անթիվատ ալլազգին ալ անոնցմե մեկին պես պիտի ըլլա»: Ամսա՛ն են իր խոսքերը զորս ուղղեց Գողիաթին, երբ սա արհամարհանքով կըսե Դավիթին. «Եկուր որ մարմինդ կերակուր դարձնեմ երկինքի թռչուններուն»: Դավիթ պատասխանեց.

«Դու իմ վրաս կուգաս սուրով, գեղարդով և անպարով, իսկ ես քու վրադ կուգամ Զորությանց Տիրոջ անունով» (Ա. Թգ. ԺԷ 45):

Անգերազանցելի զորավար մըն էր Դավիթը: Քաջություն և վստահություն կներշնչե իր շուրջիններուն, որոնք կապված էին իրեն անձնագոհության և հավատարմության բարձր զգացումներով: Երկրին հզորագույն մարդերը իրեն քաջեց և իր առաջնորդությամբ և օրինակով ավելի կատարելագործվեցան անոնք քաջության մեջ (Տես անոնց ցանկը և սխրագործությունները Բ. Թգ. ԻԳ 8—39): Իր բազմաթիվ զինվորական արշավանքները միշտ հաջողությամբ ի գլուխ հանեց:

Մեծագույն թագավորն է Իսրայելի: Երկիրը կառավարեց իմաստությամբ և արդարությամբ. «Դավիթ ի գործ դրավ օրենքը

և արդարությունը ամբողջ իր ժողովուրդին վրա»: Իր վարչական ու ռազմական մեծագործություններեն մեկը եղավ գրավումը Երուսաղեմ քաղաքին, որ դեռ բնիկներուն ձեռքը կմնար: Վերածեց զայն մայրաքաղաքի, որ երբեմն կկոչվի նաև Դավիթ քաղաք, որուն շուրջ սկսավ կեդրոնանալ հրեա ժողովուրդի կրոնական ու քաղաքական կյանքը Դավիթեն սկսյալ: Իրեն ենթարկեց շրջակա բոլոր ազգերը, և կերտեց փոքր կայսրություն մը, որ կստարածվեր Սինայի անապատեն մինչև Եփրատ գետ, և որուն մեջ կմտնեին նաև Սյուրիան, բացի ծովեզերյա մասերեն, և այսօրվան Հորդանանի թագավորությունը:

Արվեստագետ մըն է Դավիթը բառին լայնագույն առումով: Նախ բանաստեղծ մըն է, որուն կվերագրվի Սաղմոսաց գիրքը: Եթե ոչ ամբողջությամբ գեթ անոր կորիզը արդարև Դավիթի կպատկանի: Հորինեց սրտառույզ ողբերգ մը Սափուղ թագավորի և իր անմոռանալի բարեկամ Հովնաթանի մահվան վրա (Բ. Թգ. Ա. 17—27): Իր աղմուսներեն առնվազն երկուքը ընդելուզված են կենսագրության մեջ (Տես Բ. Թգ. ԻԲ և ԻԳ գլուխները): Սաղմոսաց գրքի ամենեն ճշանակողներեն 23-րդ սաղմոսը, «Տերը իմ հովիւս է», միայն հովիվ մը կրնար գրել, և այդ սաղմոսը և վերոհիշյալ ողբը միայն բավական են Դավիթը պատկերելու իրավ բանաստեղծի տիտղոսով:

Երաժիշտ, երգող, պարող և նվագահար է Դավիթը: Իր սաղմոսներուն եղանակներն ալ ինք կհորինե: Երբ մոլեգնած Սափուղը ամոքելու համար «քնարահար և երգող» մը կկանոնե, ամենքին միտքը կուգա հետքի որդի Բեթլեհեմցի Դավիթը: Տիրոջ Տապանակը Երուսաղեմ փոխադրելու ատեն Դավիթ չի քաշվիր մասնակցելու ժողովրդային ուրախության արտահայտությանց: Մեկդի դրած իր թագը և արքայական պատմունճանը, «Դավիթ տավիղ կգարներ, և ամբողջ եռանդով կպարեր Տիրոջ առջև»:

Դավիթ իր ֆիզիքական և իմացական ձիրքերու կողքին օժտված մըն է առավելաբար հոգևոր շնորհներով, որոնց պատճառով արդարև որակված է «Այդ ըստ սրբտի Աստուծոյ»: Իր կրոնասիրությունը կհալսումի ոչ միայն իր սաղմոսներուն մեջ, այլ նաև ամբողջ կյանքի ընթացքին: Խոնարհ է Դավիթ իր մեծության մեջ ու այս ոգին այնքան գեղեցկորեն արտահայտված է իր աղոթքներեն մեկին մեջ, որ կսկսի սա բառերով. «Ով եմ ես, Տեր իմ Տեր, և ով եմ: Իմ տունս, որ այսքան բարձրացուցիր զիս» (Բ. Թգ. Է 18—29):

Ծառ են Դավիթի վեհանձնության դրը-

վագները: Երիցս առիթ կներկայանա սպաններու զինք անհրաժեշտ հալածող Մարտի, սակայն կհնայն անոր կյանքին, իբրև իր թագավորը և «Տիրոջ օծյալը»: Իր ապերախտ և փառամոլ զավակը, Արիստոփան, երբ իր դեմ կապտամքի, և այդ պատճառով ինք կհարկադրվի հեռանալ Երուսաղեմեն, իր գործերուն կատարելուն չսպաննել զայն պատերազմի մեջ: Ու երբ հակառակ իր հրամանին կսպաննվի ան, Դավիթ կպողոթնա հայրական սիրով. «Աքիսողոմ, որդյակ իմ Արիստոփան, երանի ես մեռած ըլլայի քու տեղը»:

Աստվածաշունչի բոլոր տիպարներն ալ առավել կամ նվազ չափով կարտահայտեն մարդկային բնության զանազան երեսները, բարի կամ չար, սակայն ոչ ոք կհավասարի այս մարդի մեջ Դավիթի: Կան իր մեջ ամեն ինչ որ մարդկային են, վսեմագույններն ամենն են նվաստները:

Դավիթին իսկական մեծությունը կկազմա վսեմները աճեցնելուն և կիրարկելուն՝ իսկ նսեմները նվազագույնի վերածելուն մեջ, առանց սակայն խուսափիլ կարենալու մեղքին իր տուրքը վճարելու տկարություններն:

Դավիթի մեծագույն մեղքը եղավ իր շնությունը իր գորավարներեն մեկին կնոջ հետ, ու այդ մեղքը ծածկելու անճարակ փորձը երբ վրիպեցավ, գործեց ավելի ծանր մեղքը, նեղություն մարտնչել տալով իր ազնվական և հաւատարիմ գորավարը, Ուրիա Քետացին: Այս մեղքերուն համար հանդիմանվեցավ Նաթան մարգարեն: Թեև սրբտովին զոջաց բայց հետևանքներն չկրցավ ազատիլ, մեռավ մեղքին պտուղը եղող մանուկը, և սուրը և խռովությունը անպակաս եղան Դավիթի տունեն: Պահ մը գրկվեցավ նաև իր գահեն և նշավակ դարձավ անեծքին և անարգանքին իր թշնամիներուն: Այս բոլորին մեջ սակայն Դավիթ երբեք չխզեց իր կապը և վստահությունը Աստուծոյ: Իր ապաշխարանքին գերազանց

արտահայտությունն է «Ողորմեա ինձ Աստուած ըստ մեծի ողորմութեան քում, ըստ բազում գթութեան քում քաւեա՛ զանօրէնութիւնն իմ» սկզբնավորությամբ սաղմոսը: Իսկ իր գլխուն եկած փորձանքները կրեց համբերությամբ և խոնարհ ոգով: Զինք թշնամանողներն ներեց, երբ վերստին իր գահին տիրացավ: Ունեցավ խաղաղ մահ, իր հաջորդը նշանակելն և իր գահը ամուր հիմքերու վրա դնելն հետո:

Դավիթ նշանավորագույն նախահայրն է Քրիստոսի, քիչ անգամ Հիսուս կոչված է «Որդի Հովսեփա». բայց բազմիցս կոչված է «Որդի Դավիթ», իբրև ծանոթ տիտղոսներն մեկը Մեսիային, որ պիտի գար նորոգելու Դավիթի թագավորությունը, իր հոգևոր և հավիտենական իմաստով, ինչպես ըսավ ավետավոր հրեշտակը Մարիամին. «Ահա պիտի հղանաս և որդի մը պիտի ծնիս... Եվ Տեղ Աստված պիտի տա անոր իր Հոր Դավիթի անունը, և պիտի թագավորե Հակոբի տան վրա, և անոր թագավորությունը վախճան պիտի չունենա» (Ղկ. Ա. 32):

Դավիթի հիշատակը կտոնվի մեր մեջ ս. Ծնունդը կանխող չորս «Ավագ տօներ» են իբրև առաջինը, «Տեսնեղբայր» կոչեցյալ Հակոբոս առաքյալի հետ: Բացառիկ և իմաստալից երևույթ մըն է սա, որ ըստ մարմնո Քրիստոսի «Նախահայրը» և ըստ մարմնո Անոր «եղբայրը», այսինքն ազգականը, միասին կտոնախմբվին, խորհրդանշելու համար Հին և Նոր Ուխտերուն միաձուլումը քրիստոնեական տոնախմբության մեջ:

Դավիթ վախճանեցավ 70 տարեկանին: Իշխած է 1055—1015 Ն. Ք.: Հույնք և լատինք ևս մեզի պես կհիշատակեն զայն դեկտ.ի վերջերը:

(Ծարունակելի)

(«Աստվածաշնչական սուրբեր», Իսթանպուլ, 1977, էջ 66—80):